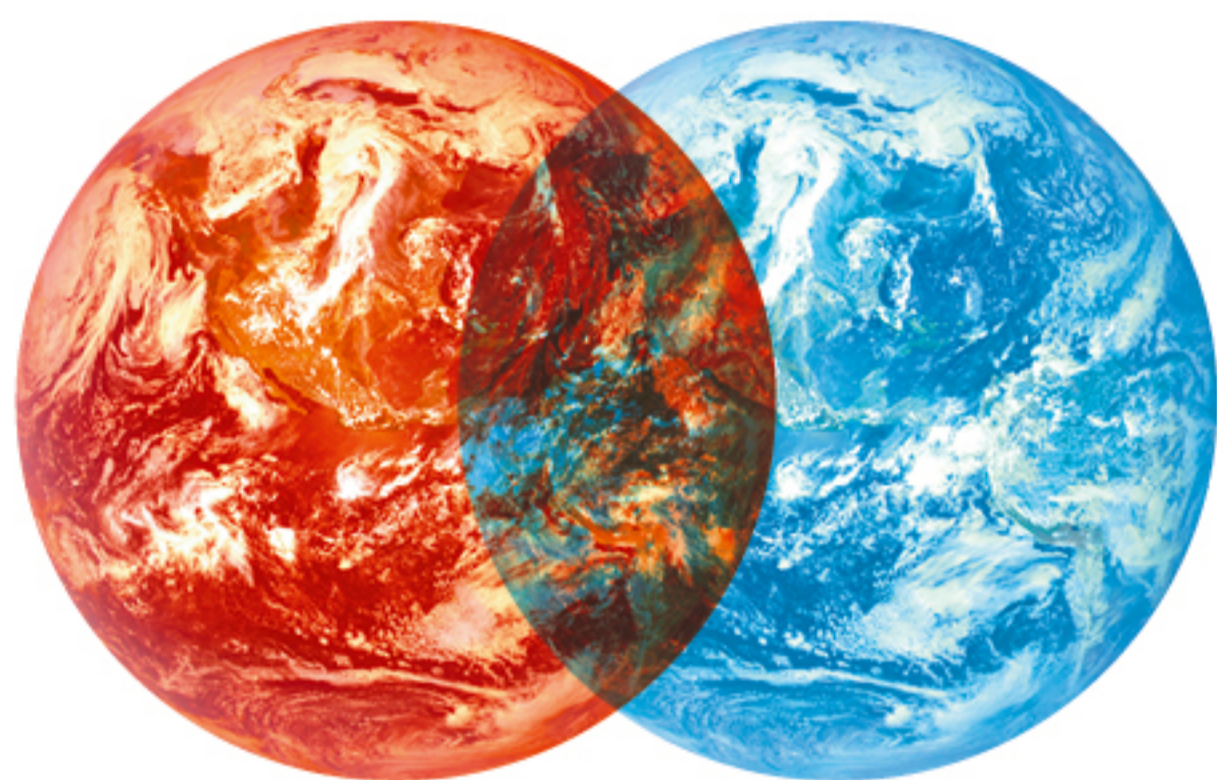

BU DÚCNOŠŤ, KTORÚ SI VYBERIEME

Ako prežiť klimatickú krízu

Christiana Figueres

Tom Rivett-Carnac

Architekti Parížskej dohody z roku 2015

AKTUELL

Christiana Figueres, Tom Rivett-Carnac

Budúcnosť, ktorú si vyberieme:

Ako prežiť klimatickú krízu

BUDÚCNOŠŤ, KTORÚ SI VYBERIEME

Ako prežiť klimatickú krízu

Christiana Figueres
Tom Rivett-Carnac

AKTUELL

Dielo je autorsky chránené. Všetky práva, najmä rozmnožovať a rozširovať, rovnako ako právo prekladu sú vyhradené. Žiadna časť tohto diela sa nesmie bez písomného súhlasu majiteľa autorských práv reprodukovať, spracovávať, rozmnožovať alebo rozširovať vo forme fotokópií, mikrofilmov alebo iných metód použitia elektronických systémov ukladania do pamäte.

Christiana Figueres a Tom Rivett-Carnac: Budúcnosť, ktorú si vyberieme

Z anglického originálu *The Future We Choose*, ktorý vydalo vydavateľstvo Alfred A. Knopf, a division of Penguin Random House LLC, New York, USA.

Copyright © 2020 by Christiana Figueres and Tom Rivett-Carnac

All rights reserved.
Všetky práva vyhradené.

Translation © Milan Kopecký 2021

Jacket image © NASA/Getty Images
Jacket design © John Gall

Redakčne upravila: Simona Nôtová
Sadzba a zalomenie: Samuel Ryba

Tlač: FINIDR, s. r. o., Český Těšín, Česká republika

Vydal AKTUELL vydavateľstvo, s. r. o., Bratislava, Slovenská republika
Slovak edition © AKTUELL 2021

ISBN 978-80-89873-26-5

*Knihu venujeme Christianiným
dcéram NAIME a YIHANE,
Tomovmu synovi ARTHUROVI a dcére ZOË
a generáciám budúcnosti, ktorú si vyberieme.*

Nemodlime sa, aby sme sa mali kde skryť
pred nebezpečenstvom, ale aby sme mali
odvahu postaviť sa mu čelom.

RABÍNDRANÁTH THÁKUR

OBSAH

Slovo autorov	11
Úvod: Kritická dekáda	15

Prvá časť — Dva svety

1. Ktorú budúcnosť si vybrať?	27
2. Svet, ktorý budujeme	33
3. Svet, ktorý musíme vybudovať	43

Druhá časť — Tri prístupy

4. Ako sa rozhodneme	57
5. Tvrdohlavý optimizmus	61
6. Nekonečná hojnosť	71
7. Radikálna regenerácia	81

Tretia časť — Desať krokov

8. Čo treba urobiť nevyhnutne	93
Odpútajte sa od starého sveta	100
Výrovnajte sa so stratou a myslite na budúcnosť	105
Bráňte pravdu	110
Buďte občania, nie spotrebitelia	115
Dajte zbohom fosílnym palivám	120
Zalesnite zem	126
Investujte do čistej ekonomiky	132
Využívajte technológie zodpovedne	137
Budujte rovnosť medzi pohlaviami	142
Angažujte sa v politike	146
Záver: Nový príbeh	153
Čo sa dá urobiť teraz	159
Dodatok	163
Poďakovanie	165
Použité zdroje a odporúčaná literatúra	171
Poznámky	179

SLOVO AUTOROV

Sme dobrí priatelia, obidvaja radi cestujeme, ale v mnohom sa líšime. Narodili sme sa každý v inom geologickom období. Christiana prišla na svet v roku 1956, na konci holocénu, dvanásťtisíc rokov trvajúcej epochy stabilných klimatických podmienok, ktoré umožnili rozkvet ľudstva, a Tom v roku 1977, po nástupe antropocénu, keď ľudia začali svojou činnosťou tieto životodarné podmienky ničiť.

Pochádzame z opačných koncov geopolitickej mapy. Christiana je z Kostariky, malej rozvojovej krajiny, ktorá dlhodobo slúži ako vzor ekonomického rastu v harmónii s prírodou, Tom vyrastal v Spojenom kráľovstve, piatom najväčšom hospodárstve a rodisku priemyselnej revolúcie, nerozlučne spätéj s ťažbou uhlia.

Obaja Christianini rodičia sa na Kostariku prisťahovali ako imigranti a vždy mali blízko k politike. Otec bol tri volebné obdobia prezidentom krajiny, do dejín sa zapísal ako zakladateľ modernej Kostariky. Nielenže presadil jedny z najkomplexnejších environmentálnych opatrení na svete, ale dodnes je jedinou hlavou štátu, ktorá rozpustila národnú armádu. Tom pochádza z tradičnej britskej rodiny, hlboko ukotvanej v súkromnom sektore.

Je priamy potomok zakladajúceho predsedu Britskej východo-indickej spoločnosti, svojho času jedinej súkromnej firmy, ktorá mala vlastnú armádu. Z detstva si pamätá, ako s otcom geológom hľadali ložiská ropy.

Christiana má dve dospelé dcéry, Tom je otcom syna a dcéry, obaja majú pod desať rokov.

V skutočnosti by nás nemuselo spájať vôbec nič, keby nám obom nezáležalo na jednej dôležitej veci: na budúcnosti našich aj *vašich* detí. V roku 2013 sme sa preto rozhodli, že spoločnými silami vybudujeme pre všetky deti lepší svet.

Od roku 2010 do roku 2016 zastávala Christiana funkciu výkonnej tajomníčky Rámcového dohovoru OSN o zmene klímy, komplexného opatrenia zameraného na koordináciu prístupov národných štátov k zmene klimatických podmienok. Po kardinálnom neúspechu kodanskej konferencie o klimatickej zmene z roku 2009 sa Christiana odmietla zmieriť s predstavou, že celosvetová dohoda nie je možná, a prebrala zodpovednosť za rokovací proces.

V roku 2013 vstúpil do hry Tom, vtedy riaditeľ americkej pobočky neziskovej environmentálnej organizácie Carbon Disclosure Project a niekdajší budhistický mních. Christianu zaujala táto nezvyčajná kombinácia skúseností a pri stretnutí v New Yorku mu predostrela návrh, aby sa stal jej hlavným politickým radcom.

Na konci takmer celodennej prechádzky po Manhattane sa Christiana obrátila k Tomovi a povedala mu: „Je zrejmé, že nemáš ani zlomok kvalifikácie potrebnej na túto pozíciu. Máš však niečo iné, oveľa dôležitejšie: pokoru obetovať sa na ceste za poznaním a odvahu pustiť sa do objavovania neprebádaných území.“

Aj preto ho Christiana prizvala do rokovacieho tímu Parížskej dohody ako svojho hlavného politického stratéga. Tom zorganizoval a viedol viac-menej tajne pôsobiacu iniciatívu Groundswell, ktorá získavala podporu širokého portfólia významných hráčov

mimo okruhu vládnych predstaviteľov. Po niekoľkých rokoch bolo toto spoločné úsilie zavŕšené podpisom najambicióznejšej medzinárodnej dohody o klimatickej zmene, o akú sa kedy kto pokúsil.

Keď 12. septembra 2015 o 19.25 úder zeleného kladivka spečatil prijatie Parížskej dohody, päťtisíc delegátov, ktorí dlhé hodiny netrpezlivo očakávali výsledok, od nadšenia vyskočilo zo sedadiel a s jasotom oslavovalo, že sa podarilo dosiahnuť tento historický míľnik. Stodevät'desiatpäť štátov jednomyselne odsúhlasilo, že nasledujúce štyri desaťročia budú riadiť svoje ekonomiky rovnakým smerom. Planéta nabrala nový kurz.

Jednotný kurz má však zmysel iba vtedy, keď sa bude dodržiavať. Ľudstvo pridlho zatváralo oči pred klimatickou zmenou. Teraz už vieme, kadiaľ ísť, lepšie povedané, kadiaľ bežať. V tejto knihe vám načrtne trasu tohto behu a budeme dúfať, že pobežíte s nami.

ÚVOD

KRITICKÁ DEKÁDA

Svet je v plameňoch. Horí od Amazónie po Kaliforniu, od Austrálie po arktickú Sibír. Čas sa kráti, dlho oddiaľovaná chvíľa rozhodnutia je tu. Budeme sa len prizerať, ako svet stravujú plamene, alebo sa rozhodneme urobiť, čo je nevyhnutné, aby sme dosiahli zásadnú zmenu?

Naše rozhodnutia ovplyvňuje to, ako vnímame sami seba. A rozhodnutia zase určujú, kým sa staneme. Voľba je súčasne jednoduchá a zložitá, ale predovšetkým je naliehavá.

V piatok o desiatej dopoludnia kráča dvanásťročná dievča ulicami Washingtonu, D. C. s kamarátmi a nesie transparent s vyobrazením zemegule v červených plameňoch. V Londýne dospelí demonštranti oblečení v čiernom a v policajnej výzbroji vytvorili ľudskú reťaz, ktorou blokujú premávku na námestí Piccadilly, ďalší si líhajú na zem pred sídlom spoločnosti BP. V juhokórejskom Soule pochodujú deti zo základných škôl s pestrofarebnými aktovkami a ceduľami, na ktorých stojí: CLIMATE STRIKE – v angličtine, aby všetci rozumeli. Do ulíc Bangkoku sa hrnú stovky študentov. S odhodlanosťou a zdravým pobúrením kráčajú za nepoddajným vodcom – jedenásťročnou dievčinou, ktorá nesie nápis: VODA STÚPA, NÁŠ HNEV S ŇOU.

Milióny mladých, inšpirovaných Gretou Thunbergovou, dievčatom, ktoré začalo boj osamelým protestom pred švédskym parlamentom, volia občiansku neposlušnosť, aby upriamili pozornosť na klimatickú zmenu. Študenti rozumejú odborným predpovediam a desí ich vidina zhoršujúcej sa kvality života. Požadujú okamžitý a rýzný zásah. Sú pobúrení tým, ako málo úsilia venujeme riešeniu klimatickej zmeny, a získavajú na svoju stranu výskumníkov, rodičov, učiteľov. Od boja za nezávislosť Spojených štátov až po hnutie za ľudské práva v Indii sa občianska neposlušnosť dostala k slovu vždy, keď všeobecná tolerancia prevládajúceho stavu nepravosti prekročila hranicu únosnosti, tak ako sa to deje aj teraz v prípade klimatickej zmeny. Neprijateľná generačná nespravodlivosť a žalostný nedostatok solidarity s najzraniteľnejšími otvorili stavidlá protestov. Ulicami pochodujú práve tí, ktorých najväčšmi zasiahnu zmeny. Zúfalo potrebujeme energiu ich hnevu, má totiž silu dvihnúť vlnu odporu voči zabehnutému stavu a byť katalyzátorom vynaliezavosti potrebnej pri objavovaní nových možností.

Ťažko mohli tieto protesty niekoho prekvapiť. O možnosti klimatickej zmeny vieme prinajmenšom od tridsiatych rokov dvadsiateho storočia a istotu sme nadobudli v roku 1960, keď Charles Keeling zmeral množstvo CO₂ v zemskej atmosfére a zistil medziročný nárast.¹

Odvtedy sme proti klimatickej zmene urobili iba veľmi málo, a preto stúpa objem emisií skleníkových plynov, čo je hlavná príčina klimatickej zmeny. Naďalej nekontrolované ťažíme a spaľujeme fosílna palivá, aby sme udržali hospodársky rast, čo má devastačný účinok na naše lesy, oceány, rieky, pôdu a vzduch. Nestaráme sa o fungovanie ekosystémov, vďaka ktorým tu vôbec sme. Dlhodobo ich likvidujeme, možno nie úmyselne, ale zato rýzne a neúnavne.

Vinou našej nevšímavosti sa klimatická zmena transformovala z ekologického problému na súčasnú hlbokú krízu. Sme každý

deň bližšie k pomyselnému prahu, za ktorým už zem, ako ju poznáme, prestane existovať. Napriek tomu sa mnohí stále tvária, že nijaké ujmy nepozorujú. Prírodné katastrofy sa na nás valia čoraz častejšie a s čoraz väčšou intenzitou, my však naďalej odmietame vidieť spojitosť medzi deštrukciou nášho prirodzeného prostredia a našou schopnosťou v budúcnosti zabezpečiť deti, zadovážiť potravu, bývať na pobreží či ochrániť domovy pred klimatickými výkyvmi.

Národné štáty postupne prijímajú opatrenia na zmiernenie týchto vplyvov. Najambicióznejším z nich je Parížska dohoda, ktorá predstavuje zjednotenú stratégiu na boj s klimatickou zmenou. V decembri roku 2015 ju prijali všetky vlády sveta a väčšina z nich ju aj v rekordnom čase ratifikovala do podoby zákona. Odtedy si mnoho veľkých i malých spoločností stanovilo ušľachtilé ciele na zníženie tvorby emisií, miestne samosprávy schválili účinné legislatívne kroky a finančné inštitúcie presmerovali obrovský kapitál z oblasti fosílnych palív do alternatívnych čistých technológií. Napriek tomu viaceré krajiny vyhlásili stav klimatickej núdze, pretože ani všetky nápravné – tak veľmi potrebné – opatrenia, ktoré sa prijali, nestačia na to, aby sa zastavil celosvetový rast emisií (a začalo sa s ich znižovaním). S každým ďalším dňom máme o deň menej na stabilizáciu čoraz krehkejšieho prostredia planéty, ktorá, ak to takto pôjde ďalej, bude raz pre ľudí neobývateľná.

Za uplynulé roky si široká verejnosť vytvorila na klimatickú zmenu rozsiahle spektrum názorov. Na jednom konci sú popierači, ktorí tvrdia, že na klimatickú zmenu „neveria“. Americký prezident Donald Trump je najprominentnejším predstaviteľom tohto tábora. No popierať klimatickú zmenu je podobné ako povedať, že neveríte na gravitáciu. Vedecké zistenia o klimatickej zmene nie sú vierovyznanie, náboženstvo ani politická ideológia. Opierajú sa o overiteľné a merateľné fakty. Tak ako na nás

gravitácia vplýva, či na ňu veríme, alebo nie, aj klimatická zmena ovplyvňuje naše životy bez ohľadu na to, kde sme sa narodili, alebo kde žijeme. Nezodpovednosť vyhlásení, že niekto „neverí na klimatickú zmenu“, sa ukazuje byť čoraz zreteľnejšia pri každej ďalšej prírodnej katastrofe. Popierači klimatickej zmeny bez hanby ochraňujú krátkodobé finančné záujmy ťažobného priemyslu na úkor dlhodobých záujmov svojich vlastných potomkov.

Na opačnom konci spektra sú tí, ktorí uznávajú platnosť vedeckých zistení, ale strácajú vieru, že sme schopní s klimatickou zmenou niečo urobiť. Ľudia cítia nefalšovaný smútok z bezprecedentných škôd napáchaných na biodiverzite a svetových ekosystémoch, a tiež z toho, o čo všetko môžeme ešte prísť vrátane našej existencie na tejto planéte. Kto sa poddá tomuto smútku, mohol by načisto stratiť dôveru v našu kolektívnu schopnosť zvrátiť smerovanie ľudských dejín. Každý nový dokumentárny film, každá vedecká štúdia, každá správa o novej katastrofe prehlbujú bolesť. Smútok môže byť pre niekoho silný, formatívny zážitok a nazdáваме sa, že v oblasti klimatickej zmeny sa tak dlho nič nerobilo najmä preto, lebo sme si v plnej miere nedokázali predstaviť, aké bude mať dôsledky. Všetci si musíme nájsť dostatok času a priestoru, aby sme smútok precítili a dali ho otvorene najavo. Pre mnohých z nás bude konfrontácia s takýmto silným pocitom znamenať krátke obdobie temných myšlienok a zúfalstva, nemôžeme však dovoliť, aby smútok nahlodal našu schopnosť odvážne sa pustiť do boja.

Keď sa hnev premení na zúfalstvo, nič nezmože. Hnev premenený na odhodlanosť je nezastaviteľný.

Veľká skupina ľudí medzi týmito dvoma tábormi rozumie vedeckým dôkazom a uznáva ich, ale zostávajú v nečinnosti, lebo nevedia čo robiť, prípadne sa im zdá ľahšie na klimatickú zmenu nemyslieť. Naháňa nám strach, zdá sa nezvládnuteľná, a preto neraz strkáme hlavy do piesku. Vždy keď si nás nájde správa o extrémnom prejave počasia – o hurikánoch, ktoré sa tvoria dvakrát

mesačne v oblastiach, kde sa kedysi vyskytli raz za päťsto rokov, o obdobiach sucha, ktoré vymažú z povrchu zeme celé obce, o rekordných vlnách horúčav, slovom: o katastrofických ilustráciách skutočného stavu sveta –, pichne nás pri srdci. Potom správu dočítame a rozptýlime sa niečím iným, aby sme sa necítili až tak pokrytecky. Budeme sa radšej tváriť, že sa nič nedeje, alebo že my proti tomu nič nez môžeme. Tak si aspoň môžeme nahovárať, že život pôjde bez problémov ďalej. Takáto reakcia sa síce dá pochopiť, ale je to kolosálny omyl. Ak sa dnes uspokojíme so situáciou, zajtra nás bude čakať iba nestabilita, nedostatok a konflikty.

Zašli sme príďaleko, na „vyriešenie“ klimatickej zmeny je už neskoro. V atmosfére sa nachádza priveľa skleníkových plynov a v biosfére nastalo priveľa zmien, aby sme boli schopní zvrátiť globálne otepľovanie a jeho následky. My a všetci naši potomkovia budeme žiť vo svete s trvale pozmenenými environmentálnymi podmienkami. Neprivedieme k životu vyhynuté druhy, neobnovíme roztopené ľadovce, mŕtve koralové útesy ani pôvodné lesy. Prinajlepšom môžeme udržať tieto zmeny vo zvládnuteľných medziach, odvrátiť absolútnu kataklizmu a predísť pohromám zapríčineným nekontrolovaným nárastom emisií. Takto by sme sa mohli aspoň vyslobodiť z krízového módu. Je to minimum toho, čo musíme urobiť.

Môžeme však urobiť oveľa viac.

Keď sa hneď začneme zaoberať príčinami klimatickej zmeny, zminimalizujeme riziká a vo výsledku budeme silnejší. Dnes máme jedinečnú príležitosť vytvoriť budúcnosť, v ktorej sa situácia nielen stabilizuje, ale zlepší. Mohli by sme mať efektívnejšiu a lacnejšiu dopravu, a teda menej premávky; mohli by sme mať čistejší vzduch, vďaka čomu by sme boli zdravší a viac si užili život v meste; mohli by sme rozumnejšie využívať prírodné zdroje, čím by sme znížili znečistenie vody a pôdy. Keby sme boli schopní takto zmeniť vnímanie, ľudstvo by urobilo ďalší krok k vyspelosti.